

Januar 2000

Kære Familie og Venner!

Et kapitel er ved at være slut. Historien om familien Hansen, ”Heining”, Urup Mark, er nået til sidste side.

Min farfar og farmor, Lars Hansen og Andrea Hansen købte huset, dvs mageskiftet med Niels Nielsen 1884. Huset er bygget 1805. Om det er af Niels Nielsens forfædre, vides ikke. Det må være økonomiske årsager. Så vidt vides var gården i Brabæk Bedstefars fødehjem, han hed i daglig tale ”Las Brabæk”. Bedste, Andrea Nielsine født Andersen, stammede fra Munkebo, jeg mener, det var gammelt bekendtskab eller familie langt ude. Måske er Bedste rejst dertil som ung pige eller husbestyrerinde? Da de flyttede til Urup fra Brabæk bestod familien dengang farfar Lars Hansen og farmor (Bedste) og 4 børn: Martin, Marie, Jacob og Kirstine, senere kom Abelone (Lone) til i 1886.

Årene gik, for far Martin var det som den ældste en selvfølge, at han skulle være hjemme og hjælpe med bedriften og overtage den senere. Far har dog været et år som medhjælper på en af de store gårde på Langeland, Vestergård, været soldat, og af billeder ser vi, han har haft en tjans i høsten på gårdene omkring. Det var en god fortjeneste, en hel krone om dagen, når de var på egen kost.

Om fars søster Marie ved jeg ikke så meget om i hendes ungdom, men hun blev godt gift med Niels Nielsen, St. Viby (nu ”berømte” Bygaden 12). Niels var sognerådsformand og hans kontor var et skrivebord i dagligstuen. Gården var velholdt, selvfølgerlig nykalket inden pinse. Der var ung pige i huset og 3 karle til stald og mark. Agnes (min søster) og jeg har flere gange været på sommerferie derude, jeg husker endnu lugten fra de gode, tykke dyner i gæsteværelset. Alt var større og ”finere” end det derhjemme, syntes jeg, men jeg led meget af hjemve. Der blev arrangeret udflugter til Dalby. Lone og A.V. tog os så med til enten Dalbybugten eller på ”Bregnebjerg”, og der var gerne en kurv med kager og saftvand, det var tider! Niels og Marie fik ingen børn.

Jacob (Hans Jacob) kom ud at sejle som ganske ung, først med sejlskibe som skibsdreng. De første ture gik til Færøerne eller Island. Jeg husker, han engang havde en stor klipfisk med hjem til os, den hang på loftet ved siden af det røgede flæsk, så skar vi en luns af engang imellem. Senere kom Jacob på styrmandsskolen i Svendborg. Sejlede nogle år som styrmand, senere som kaptajn for rederiet ”Norden”. Jacob blev gift med Gerda. (Konradines datter!!) Gerda havde lejlighed, senere hus i København. Hun tog af og til nogle rejser med Jacob på skibet. De fik 2 sønner, Holger og Helge. Jacob var heldig at få en tur til Danmark den 9. april 1940 og fik skibet gemt hen i Nakskov, hvor det lå, gemt for tyskerne i alle krigsårene. Da de var forbi, blev skibet pudset af og Jacob fik, trods det han nærmede sig 70 år, tilbuddet om at føre skibet igen. Det var et par ture ”over Dammen”, men desværre, anden eller tredje tur, et stykke ud fra Amerikas kyst, stødte det på et undersøisk vrak. Alle mand blev reddet, men skibet sank ret hurtigt med mange gode ting. Besætningen blev reddet af en engelsk båd, og de kom i engelsk havn. Det var et hårdt slag for Jacob, han var indlagt på et hospital derovre. Han kom senere tilbage til Gerda i København, men vi kan egentlig godt forstå, at da de har haft hvert deres område at styre, var det ikke let at deles om tingene. Jacob kom uventet hjem til os i Urup en jul. A.V. i Dalby fik skaffet ham en lejlighed på Fåredammen i Kerteminde. Han købte sig en optimistjolle og sejlede med de forskellige familiemedlemmer. Et par år efter solgte han sin båd og købte hus i Måle og hyggede sig der med naboerne. Han gik til Kirstine (hans søster) på Måle Skovgård og spiste middagsmad. Han døde ret pludseligt en juledag, mens han var hos Holger i Virum. Hans gravsten står stadig på kirkegården

(den nye) med et anker på.

Kirstine blev gift med Jens Kristoffersen. Han arbejdede de første år på Kerteminde Jernstøberi, senere flyttede de til Måle og boede sammen Jens' forældre Ane og Mads Jacob. Jens var en slider. Han købte Måle Skovgård, en af Hverringes gårde. Den blev forbedret betydeligt, ikke mindst af sønnen Laurits og hans kone Marie og nu deres søn Niels, som nu har overtaget den. Foruden Laurits havde Jens og Kirstine også datteren Astrid. Da Marie og Niels i Viby ikke havde børn, havnede Astrid i Viby og overtog gården der. Astrid blev gift med Svend Markvardsen. De tog sig godt af Marie og Niels. Svend tog tit Niels med i bilen ud og se på markerne, da Niels ikke selv kunne gå mere. Astrid og Svend fik datteren Kirsten, som senere overtog gården sammen med sin mand Kaj. Gården blev senere solgt.

Lone (Abelone Kristiane), den yngste, blev født efter at familien var flyttet til Urup Mark. Jeg tror, at de har haft en god og sund barndom. Lone ved jeg har været ung pige på Urupgård. Hun startede som Lillepige, der skulle ud og malke inden de fik morgenmad, der bestod af øllebrød og skummetmælk. De lærte hurtigt at gemme lidt sødmælk i spanden. Det smagte betydeligt bedre, og ingen opdagede det. På gården holdt de også høstgilde, tænk, det var med musik af far og hans gamle harmonika!! Han spillede også lidt for os, da vi var børn, vi kunne også klare Tordenskjold på den. Lone blev gift med kontrolassistent Anders Vilhelm Pedersen (AV) og boede i Dalby, hvor AV senere blev cykelsmed og cykelhandler, og de fik børnene Johannes, Ellen og Karen. Johannes overtog senere cykelforretningen og blev gift med Ebba, Ellen blev gift med Knud Jensen fra Taulund, og Karen blev gift med Børge Andersen, og flyttede til Ellinge.

Hverdagen herhjemme var som alle steder arbejde fra morgen til aften. Far havde i mange år mælketur til Urup mejeri, så det første han gjorde, var at give hestene et godt foder. Mor skulle ud at malke, dernæst fyre op i komfur og kakkelovn, far fik en portion varm mælk på rugbrødsterninger, inden han kørte. Mor drak kaffe, Agnes og jeg fik kakao med franskbrød inden vi gik i skole. Bedste drak også kaffe med franskbrød til, jeg husker hun næsten altid strikkede på en strømpe. Hun forsynede hele familiens mandlige medlemmer, især Jacob skulle have nogle gode varme sokker. Vi piger lærte hurtigt at stoppe strømper. Jeg husker Jacob engang sagde. ”Jeg stopper da også strømper, men det er ud ad et køje, hvis der hul på dem”. Bedste tog jævnlige ture til familien på Hindsholm og var der en tid, der var jo 3 døtre at besøge. Men en sommerdag, Jacob var hjemme, solen skinnede og Bedste og Jacob gik en lang tur langs mosen, alt var tilsyneladende idyl, men ved middagsbordet, hvor mor serverede en ribbensteg, tabte Bedste pludselig kniv og gaffel og sank sammen. Vi fik hende i seng og hentede læge, men en slem hjerneblødning er der ikke så meget at gøre godt med, 5 drøje år gik, venstre arm var død. Vi fik Bedste op på en stol, og til middagsmaden dækkede vi bord i hendes stue, og spiste sammen med hende. Hun havde en ringeklokke og vores gode Torkild lavede et ringeapparat (el), hun kunne have ved sengen. Familien var søde til at besøge hende, og vores dejlige Bella lagde sig tit ved hendes fødder, den varmede så godt, sagde Bedste. Der var dengang hverken plejehjem eller hjemmehjælp, så det var blot en naturlig ting at passe hende hjemme. Bedste tog det også roligt og var tålmodig, hun blev 90 år.

Far var glad for børn, så han tømrede dukkesenge sammen til os og mor syede dyner. Dukkerne var også hjemmelavede. Hovederne var dog købt. Det meste af vores legetøj er på Kerteminde Museum. Far var snild og korrekt til at lave mange ting, han kunne lide ”at stå på hughus”. Der er små syskrin og rammer, skåret sirligt ud af cigarkassetræ, for ikke at snakke om Holmspækkeren, som var en stor hjælp, når vi tærskede, og en båd, en fladbunds pram, som vi sejlede meget i om sommeren. Det synes jeg godt nok var et par svendestykker! Far var nok lidt godmodig, ville helst have det godt med naboerne. Jeg husker nu ingen store konflikter, engang ville far have tinglyst, at vi havde vejret mod Urup. Finns farfar (Urupgård) havde vist pløjet en markvej op, og da der var købmandshandel i Urup (og ingen kunne få den tanke, at den skulle nedlægges), var det en

katastrofe, hvis vejen blev fjernet, men det lykkedes ikke. Engang – det var da der var vintre til, mosen var tilfrosset, så borede far et hul i isen og satte en rafte ned, foroven af denne bandt han endnu en rafte på langs, så sad der en på slæde (selvfølgelig hjemmelavet), en anden gik inde ved midten og drejede rundt, så det blev til en fin karuseltur. Fik vi kolde tæer, løb vi hjem til mor. Hun tog gløder fra komfuret og rullede dem rundt i træskoene, så de blev dejlig varme – og så løb vi igen!

Agnes var en livlig, frisk og frejdig storesøster, jeg var langsom, tung (i ordets begge betydninger) og godtroende. Jeg husker engang, jeg må have lavet et eller andet, så siger far: ”Du er da en værre lille gris, nu skal du snart sættes ud til den gamle so”. Jeg spekulerede lidt på det, så klamrede jeg mig til mor og sagde: ”Må jeg så ikke nok få kartoflerne pillet?”! De lo vist!! Jeg så meget op til Agnes, jeg efterbede hvad hun gjorde, vi var næsten altid ens klædt på, og mit hår skulle sættes som hendes. Selv hendes skrift efterbede jeg. Som unge syntes vi ikke, det var besværligt at tage cykelturen til Rynkeby om aftenen. Der var gymnastik og aftenskole. Vi var med i sangskole, som lærer Andersen holdt. Jeg igen, fordi Agnes, som sang godt var begyndt som sopran. Jeg brummede lidt med som alt. Vi var med til nogle gode sangstævner rundt på Fyn. Vi var også med til at spille dilettant i Rynkeby Forsamlingshus. Der var også dengang en ungdomsforening, der holdt bal ca. en gang om måneden. Det kostede nok 1 krone at deltage, nogle gange flottede vi os med en sodavand. Der var også en foredragsforening med mange talere, som vi gik til, også mor og far.

Som 6-årig husker jeg tydeligt, at Magda blev født. Bedste kom en nat og hentede Agnes og mig ind i hendes seng. Far var ude at køre med hestene og jeg så en dame godt klædt på med en taske i hånden. Bedste sagde på vejen ind, at vi skulle have en lillebror eller søster. Jeg troede, at hun lå i damens taske og kunne ikke forstå, hvorfor mor græd! Som ganske lille græd Magda meget (måske kolik). Mor gik frem og tilbage med hende, det var trøstesløst at høre, men hun kom over det, og blev en glad lille pige, der havde en livlig fantasi, hun legede tit alene. Hun havde en større ”kvægbesætning”, d.v.s. pinde og sten, og så havde hun en købmand, der boede ved grøften mod Urup! Der skulle hun jævnlig hen og handle! Han havde 3 piger, som tit gik forbi og dem snakkede hun meget med! Den ene hed Gudrun, kan jeg huske.

Før radioen gik aftnerne med at Far læste, Mor syede, hæklede eller reparerede tøj. Jeg husker, Far engang læste børnehistorier for Agnes og mig, far sad i sofaen, vi stod på hver side og hang på hans skuldre og forsøgte at læse med. Da vi fik Torkild ind i familien lavede han et krystalapparat til os, det var fantastisk, vi sad rundt om bordet med hver en høretelefon. Der var en udsendelse, der hed ”Familien Hansen”, den skulle vi altid høre. Det må have været før vi kom i skole, Agnes og jeg havde fået et musikinstrument, en slags citar med flere strenge, vi kunne så sætte noder, dvs et papir med prikker, og når vi fulgte prikkerne på strengene, blev det til en melodi. Senere fik vi orgelet, og vi var stolte som paver. Der var en spilledame, der boede i det første lille hus i Bøgeskov (til højre, når vi kommer fra Bremerskov), der ville sælge det, og Far og Mor købte det. Agnes startede med at lære at spille. Martinus Maler, der var organist i Rynkeby Kirke, cyklede ud en gang om ugen og underviste. Han var også en ældre mand og jævnlig gik der nogle uger over, og til sidst sluttede det helt. Vi er vist også nået en tid, hvor hver femøre skulle vendes. Den første verdenskrig husker jeg svagt. Vi havde ret stor produktion af tørv dengang, en kejsersmaskine (mon ikke den var lejet) skovlede tørvejord op fra mosen, det kom op i en stor kasse og blev æltet godt sammen, derefter med trillebør kørt op på skråningen og fyldt i forme. Når de havde tørret et par dage var de skrumpet, så formene kunne løftes af. Tørvene skulle så ”huses”, dvs 3 på på kant, med en overligger. Senere skulle de stables, så var det fint med sol og lidt vind. Det var en tjans for et par halvstore piger. Jeg kunne ikke lide det, for vi fik noget i øjnene. Jeg ved, at Far har solgt tørv til skolen, for jeg sad på toppen af læsset. Tørvene var fyldt i sække.

En dag var der lidt ekstra med op fra mosen, først en stor sten, senere knogler fra et menneske og et

flot kranie. Far meldte det til sognefogeden, og han snakkede med øvrigheden. De blev så enige om, at der ikke skulle gøres mere ud af det. Knoglerne blev samlet i en sæk eller papkasse og gravet ned i et hjørne på kirkegården i Rynkeby. Omtrent i samme periode hærgede den spanske syge. Mange døde, jeg ved en ung mand fra Urup Damgård og Svend Schmidts forældre, der dengang havde Rynkeby Smedie, døde. Vi måtte alle til sengs, undtagen Mor. Foruden 5 patienter, havde Mor heste, køer grise og høns at passe, der skulle muges og mælken hentes og bringes til Bremerskovgård! I den forbindelse var doktor Bichel ude og han studerede knoglerne, der var gravet op. Det var fra en ung mand, sagde han.

Husmand var en mand, der boede i hus uden dyr. Havde vi et par køer og heste, hed man boelsmand dengang. Vi ser Jacobs kort, der er adresseret til boelsmand Lars Hansen. Far og Mor havde 2 heste, 4 køer, 2 kvier, 1 so, og de grise den fik, blev født op til slagtning. Vi havde i nogle år en gammel, egentlig grim, men alligevel forkælet so, som fødte 16-18 grise hver gang. Det var en opgave at passe dem. De blev delt i 2 hold, som blev byttet dag og nat, indtil de kunne spise selv. Køerne blev malket 3 gange dagligt, den sidste gang ved 9-tiden om aftenen. Mor malkede, og inden sengetid tændte Far flagermuslygten og gik ud og gav hestene en god portion hakkelse, med en håndfuld havre over. Markarbejdet begyndte om foråret. Agnes og jeg skulle ud at sprede muldvarpeskud på engen, der græssede hestene om sommeren. Jorden var delt i 6 læg, 1 med rug, 1 med blandkorn (byg og havre), 1 med byg, 1 med runkelroer, 1 med kålroer, og 1 med græs. Der var ikke sprøjtegift dengang, og der kunne da også være tidsler i kornet. De skulle så bare stikkes op med et specielt jern. Kunstgødning blev da heller ikke brugt så meget, men gødning og ajle fra dyrene blev spredt. Far har også sået korn med hånden, en sæk med korn på en eller anden måde om halsen. Senere fik vi såmaskine, jeg mener, at Niels i Viby skulle have en større eller bedre, og så fik far den gamle. Roerne blev sået ret tykt, da de blev store nok, skulle de først radrenses, den gamle røde hest var stille og rolig til at gå mellem rækkerne. For ikke at blive urolig skulle den grå hest stå et sted, så de kunne se hinanden. Så begyndte Far at hakke roerne ud i blokke, bagefter begyndte Mor og vi at kravle på knæene og luge ukrudt og de fleste planter væk. Den største skulle helst blive stående. De sidste år gik vi dog med et jern og tyndede ud, der skulle endnu en gang eller 2 radrenses og hakkes for ukrudt. Så var der et lille pusterum inden høst, men så var der frugt, der skulle plukkes. Mor syltede meget og resten kom til købmanden i Urup, der købte både æg og frugt. Mange bække små bliver til en stor sum! Da der engang var pengeombytning kom Mor med 1000 kr, hun havde fået til overs. Det var mange penge dengang, vi nåede at få dem sat ind på en bog i Langeskov, de er brugt!

Forarbejdet til høsten: Far skal have leklingen harvet, dvs lebladet skal med en speciel hammer, slås tyndt, så det let kan hvæsses op. Rugen var gerne det første, der blev modent, en af vi piger trillede et bundt sammen med en "kratte", så bandt Mor op. Vi hjalp også med et par neg, hvis Mor blev lidt bagud. En kratte er en rive af træ og med 4 trætænder. Hvis alt gik glat kunne vi klare et læg på 2 dage med le. Ca. ved 5-tiden holdt vi en lille pause og styrkede os, og med en god portion rødgrød, så kunne vi klare et par timer til, inden duggen faldt. Negene skulle så sættes i stakke, top mod top og helst i lige rækker. De skulle "vejres" nogle dage, og imens kunne der så høstes byg. Det var dejligt, når det blev tørt og vi kunne få det godt i hus. Vognen blev forlænget, og der blev lagt lad på, så vi kunne læsse mere på. Hjulnavene blev også smurt godt, så det gik lettere. Med sin fork rakte Mor negene op til Far, der skulle læsses sirligt, ellers kunne det risikere at vælte. En af os havde tømmerne og kørte frem. I laden blev negene også lagt korrekt, så det var let at tage dem igen til vinter, når der skulle tærskes. Da lagde vi negene på bordet, hvor Mor stod og løste, delte det lidt og puttede det i tærskemaskinen. Korn og avner blev rystet fra og halmen fortsatte ud på en slidske, hvor Far bandt det til knipper, som så skulle på loftet. Vi skar hakkelse til hestene, køerne blev fodret, først en portion korn eller kraftfoder, så roer, der blev raspet og så en portion halm. Korn og avner skulle senere igennem rensesmaskinen, hvor avnerne blev blæst fra. Kornet skulle så males til grut, som svinene smaskede i, når de fik god skummetmælk på. Det var guf og der blev nogle gode flæskesider på slagtegrisen. Efter høst skulle kartoflerne op. Far pløjede en fuge langs rækkerne, så

kravlede vi efter og samlede kartoflerne i en tørvekurv eller spand. De fleste kartofler blev kulet ned og dækket godt for evt. frost. Far flettede selv tørvekurve af vidjer (pile) fra mosen. Stubmarkerne skulle harves og pløjes, og der skulle såes rug. Så kom roerne, runkelroerne blev trukket op med håndkraft, banket lidt og lagt i række, så blev toppen hugget af med en roekniv, eller vi gik krumbøjjet og tog en roe ad gangen og huggede toppen af. Kålroerne tog vi med et jern, der både var en kniv og et par kroge på, så det var lettere. Roerne skulle køres hjem i en kule, dækkes godt med halm og et godt lag jord. Roehuset i kostalden blev fyldt, så roerne ikke var kolde for kørerne. Kørerne spiste alle de roetoppe, de orkede, var der flere tilbage eller de måske havde fået lidt frost, skulle de spredes inden der skulle pløjes og det var vi pigers sidste markarbejde!

Nu var alting ikke et stort slid. Med skolen havde vi udflugter, bl.a. med hestekøretøj til Louisenlund i Kerteminde. Det var festligt. Jeg husker ikke, hvor alle de vogne og heste opholdt sig, mens vi legede. Der var også køreture til Hindsholm, det var også en stor dag. Inden vi skulle ud at køre skulle hestene strigles og seletøjet smørres med en olie og blankes, nogle kroge og bøjler, som tømmerne gik igennem, skulle vi pudse med brasso, så det hele skinnede. Det var gode ture med megen god mad og kage. Hjemturen kunne være lidt blandet. Vi har engang ligget på bunden af vognen, godt pakket ind i tæpper og sovet. Mor bar os ind, fik os af tøjet og i seng, bagefter skulle hun så ud at malke!! En anden gang havde Far lange istapper ved overskægget. Agnes og jeg var engang på sommerferie hos Gerda i København, vi var 9 og 12 år, mener jeg. Far rejste med os til Korsør og fik os sat i toget, så blev vi hentet ved banegården. Gerda tog os ud at se mange ting, men hvor havde jeg hjemve!

Vi havde ca. 4 km til skole, vi fik tidlig cykler. Far snakkede godt med A.V., som havde en god cykelforretning i Dalby, og han fik nogle ældre cykler mixet sammen og lakeret, så de var fine. Da det kneb med dæk under anden verdenskrig, blev der surret sejl garn rundt om, hvis der var et svagt sted. Vi var ikke tilsluttet elektricitetsværket. Da det blev startet 1910, det har været i farfars tid, da var der hestegang bag hjælmen. Den gamle røde (hest) blev drevet rundt, så tærskemaskinen kunne fungere. Mor drev hesten rundt, gik bagved og sørgede for alt fungerede. Det gjorde hun også dagen før Agnes blev født, det må have været en drøj dag, uha! Agnes har også bemærket, at så forstår hun godt, hun tit er lidt ør i hovedet!

Ovre på marken, øst for Bremerskovgård, lå en gammel gård, som brændte, og da der var elledninger dertil, blev de benyttet hjem til Heining, jeg ved ikke hvad årstal, det var før min tid. Gården blev ikke genopbygget. Jorden blev nok fordelt til forskellige lodder, og Anton Hansen, som manden hed, blev kromand på Ørbæk kro.

1927 brændte Bremerskovgård. Der var travlhed med at vaske og brygge øl. Gården var bygget i 1803 mente Far, så det kunne godt ske, der havde været en brist på skorstenen? Familien Alfred Hansen, konen Marie og 3 børn kom ned til os. I spisestuen havde politiet dem i forhør, det tog lang tid, men politiet fandt intet mystisk. Bedste blev sendt til Hindsholm, så familien boede(sov) i hendes stue og spiste hos os i 3 uger. De byggede først et hønsehus af træ, det boede de så i indtil gården var genopbygget. Mor fik et kagefad for ulejligheden. Gården må engang have heddet "Aaskovgaard", et godt navn, da der er begge dele. Bedste sagde tit Aaskovgården og "den gamle Aaskovmand". Jeg tror, der blev brygget noget godt øl dengang. Ca 1930 købte Karen og Henrik Hansen Bremerskovgård. De kom fra Langeland, hvor han havde været forvalter på en af herregårdene. Så blev der sat skik på gården, der lå ikke et strå forkert. Sønnen Jørgen med Kitty afløste, og ikke mindst nu, hvor barnebarnet Lars har den, er gården blevet et mønsterlandbrug.

Der var engang en husmandsforening, som Far og Mor deltog i, der var forskellige arrangementer og udflugter. Selskabeligheden var nok ikke det helt vilde. Fødselsdagene blev fejret. Mors var nok

lidt beskeden, da det var midt i høst, den 16.8, men hendes søster Mine og hendes mand Kristian, var da gerne hjemme til en tår aftenkaffe, det kunne da også ske, vi næsten var færdig med høsten. Inden jul blev grisen slagtet, og så var der pølsegilder, hvor alt det bedste af grisen blev spist. Det var en streng tid at gå til gilde hver anden aften. Der var sjældent vin på bordet, kun øl og vand og sodavand. Resten af grisen blev saltet, måske nogle pølser og steg gemt hen med smeltet fedt over. Skinken saltet og røget, var god til grøntsager i løbet af sommeren. Noget blev henkogt, senere fik vi så fryseboks, først som andelsforetagende, nu har alle jo en fryseboks privat.

I julen hyggede vi os. Vi købte ”Ved Julelampens skær”, der var altid nogle hyggelige historier og i avisen var der også julehistorier. Vi lavede kurve og kræmmerhuse af glanspapir, og roser af crepepapir til julepynt, på toppen af træet havde vi et englespil. Det var så dejligt, når det bimlede med, når vi gik om træet og san. Vi fik gaver, der nok mest var bløde pakker, men vi var lykkelige for det, og vi var stolte som paver og helt ellevilde, når vi fik nyt tøj, det var ikke så tit, men Mor gjorde meget ud af, at vi skulle være fine. Der var en fru Knudsen i Langeskov (før Mosumgård), der syede kjoler. Jeg husker især dem vi fik til Astrids konfirmation og senere nogle dueblå. Dem var vi også meget stolte af.

Der var jo også storvasken.- Vandet skulle hentes fra brønden, der stod midt på gårdspladsen, en jernpumpe med trækar foran. Tøjet blev sat i blød dagen før, det hvide tøj (Far gik med hvide lærredsskjorter) skulle i gruekedlen og koges med leidpulver (?), så blev det taget op i et kar og gnuppet på et vaskebræt, bagefter op i gruekedlen og renkoges i sæbespånvand, så skylles i 3 hold vand, det sidste med blånelse i. Om sommeren blev det hængt på snor i haven for at tørre, om vinteren var det et problem. Tit måtte det ind i stuen til sidst. Forklæder (skulle stives) og andet broget tøj var der rigelig sæbevand til at vaske i bagefter. Det meste var strygetøj. Mor fandt vist en anledning til at komme op til sin søster Mine i Bremerskov og få rullet og en god kop kaffe og lidt hyggesnak.

Far gik en del på jagt, så der var tit vildt på middagsbordet. Om sommeren skød Far også gedder i mosen, i middagssolen stod de tit lige i vandskorpen og soled sig. Mor lavede nogle gode fiskefrikadeller, kogt gedde med flødepeberrodssovs til var også godt. Geddekød er lidt tørt. Ål fangede vi også i ruse, de gik så nogle dage i karret ved pumpen, ellers kunne de smage af mose. Far flåede dem, jeg mener Mor lagde dem i salt og eddikevand ca. 1 døgn, vi syntes, de smagte godt. Som ung må Far havde været en god skytte, der var en skytteforening, hvor Far har vundet mange fine præmier i konkurrencerne. Han havde 2 rifler foruden jagtgeværet. Under 2. verdenskrig, var der spørgeskema sendt ud, om nogen havde skydevåben i huset. Far besvarede selvfølgelig ærligt, senere kom der brev, at han skulle møde på Husmandsskolen (den var tyskernes tilholdssted) en bestemt dato og medbringe sine våben. Jeg ser endnu tydeligt for mig, da han aftenen før sidder og tager præmieskiltene af og pudser på sine kære våben. Næste morgen drog Far til Husmandsskolen, han fik heldigvis lov til at tage jagtgeværet med hjem, men riflerne har vi ikke set siden.

Tilbage til skolen. Vi gik 7 år i skole, havde ca. 4 km, det har vi aldrig brokket eller beklaget os over, sådan var det jo. Om vinteren var det mørkt om morgenen og mørkt, når vi kom hjem. 2 år gik vi i forskolen hos lærerinden, hvor vi lærte at skrive og stave. Lærerinden havde også håndgerning med de store piger, timen efter de små var sendt hjem. I ”den store skole” var der 2 lærere, 4 klasser, 3., 4A og B og 5. Vi gik i skole hver anden dag, bortset fra 5., da gik vi 4 dage om ugen også lørdag. Hos førstelærer Andersen havde vi bibelhistorie, salmevers, dansk og sangtimer. Han forstod at sætte sig i respekt, så vi sørgede for at læse på lektierne og vi sagde selvfølgelig De til lærerne og rejste os op, når de kom ind i klassen. De fleste piger havde forklæde på og vi skulle have skiftesko med, mange kom også i træsko. Med førstelærerembeddet hørte også at være kirkesanger. Lærer Andersen havde en stor stemme, han var meget estimeret, var der dødsfald i

sognet var det en selvfølge, at Andersen skulle til hjemmet og ”synge den døde ud”. Han holdt da også en lille tale over afdøde, som ingen præst kunne gøre bedre. Hos andenlæreren (der blev skiftet et par gange) havde vi regning, geografi, naturhistorie og lidt fysik. Som bogmærke havde vi nogen gange en papegøjehalefjer, den var farvestrålende, og ingen andre havde sådant et bogmærke. Papegøjen havde Jacob haft med hjem til os. Jeg kan ikke huske vi fik den, vi har haft den mindst 10-15 år. Den havde vi megen glæde af, den snakkede en del og fløjtede ”Dengang jeg drog afsted”. Nå, det blev en lille afstikker fra skolen. Sommerferie havde vi vist nok kun 14 dage, og først når nogen havde begyndt at høste. Andersen spurgte drengene om nogen var begyndt, da drengene (måske også pigerne) hjalp til i høsten, og så blev de ellers hjemme. Efterårsferien var 8 dage i roe eller kartoffeltiden. Så nåede vi til juleferien. 3. juledag var en stor dag, da var der skolejuletræ i forsamlingshuset, et stort træ helt til loftet med pynt og masser af børn, vi gik om træet, så godt det kunne lade sig gøre og sang julesalmer. Vi fik også en appelsin og en godtepose og lærer Andersen læste julehistorier. Det var vist skolekommissionen og bestyrelsen for forsamlingshuset, der arrangerede det. Dagen efter skulle vi ud og sælge ”Julestjernen”, et lille mærke, hvor overskuddet gik til børn i storbyen. Den 6. januar begyndte skolen igen. Sjældent har vi forsømt skolen på grund af vejret, men der kunne være så megen sne, at vi måtte opgive. Der fandtes vist ikke gummistøvler dengang, Agnes og jeg havde nogle langskafte læderstøvler, der skulle snørres foran.

I sommerferien fik vi besøg af Jacobs kone Gerda og sønnerne Holger og Helge, den længste tid var de i Viby, der var bedre plads, ca. en uge var de hjemme hos os. Drengene var da rigtig kommet på landet. I skrivende stund har jeg gækker på bordet, det minder mig om, at 5. februar var det moster Mines fødselsdag, og så skulle vi op med en buket gækker. Hvor var vi glade for at komme derop til de lidt ældre kusiner, Karen, Martha, Anna og fætter Rasmus. De legede med os, jeg husker også, at vi legede ”skole”. Vi skulle skrive og regne, det var en god og sjov måde at få startet på. Engang de var hjemme bandt Agnes døren, de måtte ikke gå igen!

Jeg husker også i barndommen, at vi fik avisen bragt ud. Jeg husker en ikke helt ung og ret kraftig mand bogstavelig gå post. Han boede ca ½ times gang fra Langeskov station, hvortil han gik om morgenen, fik en stor tung taske pakket med aviser og breve. Gik så fra Langeskov til Urup, ind i de forskellige huse og gårde, serverede avis og evt. breve på køkken- eller dagligstuebordet. Skulle der sendes penge eller modtages, klarede han også det. Der var vist et bestemt sted, hvor han spiste sin frokost. Fra Urup gik han til Bremerskov, ned til Bremerskovgård og videre til en postkasse, som Far halvejs ned til os, havde slået op på en elmast, tilbage ad Bremerskovvej, videre til ”Lillevang” og ud til landevejen og så tilbage til Langeskov, mon ikke han var træt i benene. Ved juletid var der også pakker og ekstra breve, og da kunne nogle gårdmænd forbarme sig over ham og køre for ham. Jeg husker også, at når vi kørte til Hindsholm med hestevogn, var det sjældent at møde en bil. Skete det, var vi spændte på, hvad hestene syntes om sådant et støjende monstrum, men de tog det roligt.

Efter konfirmationen var vi hjemme ½ år, Agnes var som ung svagelig, havde nogle slemme sygdomme. Agnes og jeg var 5 mdr på husmandsskolen (ikke samtidig). Det var en dejlig tid, hver anden uge var der skolekøkken og modsatte uge almindelige skolefag. Vi var også på et par gårde som ung pige i huset. Agnes fik ret hurtigt øje på Torkild Larsen, der var mekaniker hos Broe i Rynkeby. Han blev os en god svoger og svigersøn, som hjalp os med mange ting. Hvor var det hyggeligt, når de de første år kom cyklende hjem søndag eftermiddag med deres lille gravhund. De var altid i godt humør, Mor fik hurtigt bagt en kringle, som blev omsat. Så var der søndagshygge på Heining!

Efter jeg havde været et par år hos sygehusinspektør Kring i Odense, var Magda vokset til og ville gerne ud og se verden, og det var da en selvfølge, at jeg tog hjem og hjalp Far og Mor. De var efterhånden lidt oppe i årene, det har været omkring 1936. Det gik godt en tid, men så fandt naboer og folk i sognet ud af, at jeg kunne da hjælpe med at servere, hvis de skulle have gæster. Nå ja,

penge er nu engang et nødvendigt onde, og 4 kr. om dagen var flot. Jeg lavede nogen gange maden til smågilder, men engang til et sølvbryllup (jeg skulle hjælpe kogekonen), blev denne dame syg, så jeg hang på den, og så rullede lavinen. Jeg var sjældent hjemme, jeg svigtede totalt Mor og Far. Om morgenen inden jeg cyklede igen var jeg søvndrukken og irriteret, jeg fældede en tåre, når jeg kørte på markvejen og var vred på mig selv, men havde svært ved at sige nej, når nogen bad mig hjælpe. I den tid havde vi også krigsårene, og Bedste blev syg og skulle have megen hjælp. Bedste døde 1945. Året efter blev Mor alvorlig syg, det begyndte med en alvorlig maveforgiftning (salmonella?), siden stødte lungebetændelse og årebetændelse til. Mor blev indlagt for at få pencelin, der dengang var ret nyt. Det var først i september, - mor blev svagere og svagere, endelig fandt lægerne på, at Mor skulle have blod, og Magda, der havde samme type som mor, afleverede 1 liter til hende. Så vendte det langsomt, og hun blev udskrevet nytårsaften, men hun kunne hverken gå eller stå, så da var jeg hjemme $\frac{3}{4}$ år. Mor kom lidt til hægterne, men blev aldrig (trods megen træning) rørig nok til at få armene op, så hun kunne frisere sig selv,. Hendes ben var tykke som stolper og skulle forbindes hver morgen. Da vi nåede konfirmationstiden om foråret havde jeg, for år i forvejen, lovet at hjælpe med maden forskellige steder, og Agnes kom hjem og passede bedriften og så varede det ikke længe før det gled ind i den gamle gænge. Men jeg skulle jo hjem og malke køerne, klokken var tit 12 midnat eller mere. Vi nåede til 1948, så sagde Far stop! Nu forpagtede han jorden ud til Anna og Rasmus Petersen og Verner, Mosevang og solgte dyrene. Hestene var afhændet år tilbage, og Far havde købt en køn brun hest "Tulle". Den gamle røde var 25 år og den grå blev solgt til slagting. Thorvald Andersen, Bremerskov, pløjede for Far et par år. Korn og roelæs var ikke større end Tulle kunne trække, jeg husker en af køerne malkede ret godt, så en handelsmand ville selv beholde den for mælkens skyld. Men da koen blev flyttet, gik der ikke mange dage før den "satte" mælken. Tilbage havde vi Tulle, den gik og græssede på engen hele sommeren og havde gode dage, men da efteråret kom, måtte vi også sige farvel til den. Vi havde hørt rygter om, at den grå hest var solgt videre, og da Tulle var køn og i sin bedste alder, stoledes Far ikke på handelsmanden, og da han var kørt med Tulle, tog Far til Langeskov og med tog til Odense og ud til kvægtorvet. Der stod Tulle mellem mange andre heste og så modfaldende ud, men da den hørte en kendt stemme lavede den op og spidsede øre, og den fulgte trygt med Far over den befærdede gade til slagtehuset.

Magda, der gerne ville opleve verden, rejste til Norge i huset hos advokat Nygaard. De må have haft det rart sammen, fru Nygaard og Magda sendte jævnligt breve til hinanden. Derefter rejste Magda til England for at lære sproget. Nygaard havde haft meget med skibe at gøre, så de første rejser var med norske olietankere. Senere tog Magda med ØK's både. Foruden lasten havde de plads til 10-12 passagerer, tit ældre, der ville på oplevelse. Ture til østen tog ca. $\frac{1}{2}$ år. Vi følte, at hun altid havde det rart, både med besætning og passagerer, som hun tit var med i land. Der gik 5 – 6 år, og imellem turene var Magda hjemme en tid, det var dejligt og godt, at hun var hos os da vi i 1955 mistede Mor. Efter en tid rejste Magda til København, hvor hun fik en dejlig lejlighed på Amager. Hun havde fast arbejde på hotel "Kong Frederik", men på grund af en alvorlig sygdom måtte hun slutte. Det sidste år arbejdede Magda på Nationalmuseet, hvor hun gjorde rent på nogle kontorer. Hun havde nogle søde medarbejdere og ledelse, der forstod hendes situation. Magda startede en times tid før, da hun var træt og ikke kunne følge tempoet. Hun interesserede sig for gamle ting og fik også sine medarbejdere til det, de snakkede ellers kun om løn og frihed, sagde hun! En fredag tog Magda til Finsens hospital, fik kemo, havde det forfærdeligt lørdag, søndag hvilede hun sig, og tog så på arbejde igen mandag! September 1975 måtte Magda slutte, hun var hjemme i Urup en kort tid. Badeværelset var lige blevet færdig, så det måtte hun opleve, men det var sidste gang. Det var 5 drøje år med kemo og indlæggelse på Finsens Hospital, og i marts 1976 døde Magda.-

Vor rare Torkild havde en mærkelig blodsygdom, og var dårlig 9 – 10 år, det var en streng tid for både ham og Agnes, og november samme år som Magda døde, døde han også.

Efter Mors død fik Far sukkersyge og skulle have insulin. Var Far snild til mange ting, så huslig var

han ikke. Jeg fik bikset lidt mad til ham om morgenen, inden jeg startede, det var uholdbart for os begge, og jeg var træt af det. I de år skød der flere alderdomshjem op. Jeg havde fået tilbud om at tage til Ullerslev, men afslog det. Så blev der bygget i Rynkeby. Det var en stor beslutning, Far skulle jo følge med. Jeg søgte og fik stillingen. 1 april 1958. Vi beholdt Heining, og den første sommer cyklede Far hjem. Han fik en madpakke med, han kalkede og malede og ordnede i haven. Far faldt ret hurtigt til på plejehjemmet, der var også nogle rare og hyggelige mænd at snakke med, og det glædede mig meget, at han en dag sagde. "Nu kan I såmænd godt sælge Heining". Desværre gik der kun 2 år. Far fik en hjerneblødning, lå hjælpeløs kort tid og døde april 1960. Ved gode hjælperes hjælp fik jeg 22 gode år på hjemmet. Jeg følte jeg var i mit es, havde mange søde og elskelige ældre mennesker på hjemmet. Da jeg nærmede mig de 70 år, kunne jeg mærke, at nye tider var på vej, og jeg følte, at jeg ikke længere slog til. Oktober 1980 tog jeg min afsked og tog hjem til Heining, den var blevet lidt forsømt i alle de år, men allerede i december blev Agnes syg og dels hjælpeløs, så hendes 2 sidste år var jeg den meste tid i Mesinge hos hende. Vi havde da også mange gode timer sammen. Den 28. februar 1983 mistede jeg også Agnes, hvor jeg dog savner alle!! Jeg havde fra 1. dec. 1980 fået lejlighed i Kerteminde, som vinterhi, så det må siges, at jeg har været og er meget privilligeret. Jeg har haft Heining og naturen derude og nydt om sommeren, at der var lærke- og nattergalesang, og svanerne hyggede sig i mosen, og allerbedst har jeg haft og har nogle enestående rare og gode naboer.

Mor. Ane Mortensen

Et kapitel for sig er Mor, og det må ikke glemmes. Mors forældre Karen og Hans Mortensen havde en lille ejendom på Bremerskovvej. Da huset blev solgt – efter moster Mines død – fandt de på loftet en bog: ”Til min gode ven og hjælper Hans Mortensen” fra pastor ?. Der var landbrug til kirkerne dengang, så det tyder på, at måske morfar har haft arbejde der, måske kusk? Bogen var et udsnit af præstens prædikener, jeg fik ikke læst i den. Pastor Konradsen fik den og en meget gammel bibel til arkivet i præstegården i Rynkeby.

Der var 4 søskende. Mor var den yngste. Som 10-12-årig mistede mor sine forældre. Jeg ser foran mig en lille, tynd, forsagt pige. Mor mistede også en broder (Martin), da han var omkring 25 år. En søster døde fra 3 små børn, de blev sendt i pleje hos familiemedlemmer. Martha kom til tømrer Rasmus Jensen, Sandbankevej. Han var mors fætter, Agnes kom til en onkel i Røjrup (bag Langeskov). Hun kom meget til os i ferierne. Hun ville gerne være kunstmaler og forsøgte også. Flere kultegninger hjemme er hendes produktion. Onkelen i Røjrup var gift med Tyra Aagaard, en søster til komponisten Thorvald Aagaard. Tyra var organist i Rønninge kirke. Om broderen Rasmus ved jeg ikke, han led vist af ungdomssløvsind, og var på institution. Han blev ikke så gammel. Martha havde en datter Ellen og i Magdas ungdom i Odense havde de megen fornøjelse af hinanden. Jeg er stadig ”på julekort” med hende. Moster Mine må have taget sig godt af lillesøster Anne. Jeg ser Mor er konfirmeret i Revninge kirke 1888 og hendes første plads hos Hans Hansen, Urup, er fra 1890-1893. Mor har flyttet nogle gange fra Ullerslev og Rynkeby, hun var 7 år på Langeskovgård, 1899 var Mor på Vallekilde højskole. Sidste plads var 1 år hos Valdemar Andersen, Dalgård, Ullerslev. Flyttede til Rynkeby 1.5.1908 og blev gift med Far 18.6.1908. Tyendet (de unge piger) skulle arbejde til kl. 9 aften, der skulle spindes og kartes og så blev lyset slukket (stearinlys). De unge piger sad heller ikke med ved middagsbordet, de stod op, mens de spiste, vel for at gå til hånde. Der var dog et sted, hvor Mor sad ned og spiste. Det var rart, men det var fordi, hun samtidig skulle made et barn på et par år! Mor syede og broderede en utrolig masse fine ting, ikke noget hurtigt, men meget sirligt broderi. Hun købte selv sit tællelys og sad i sengen og syede. Der var selvfølgelig ikke varme på værelset.

Jeg tænker tit på: Mon ikke ”tyendet” har været så indgroet i Mor, at hun ikke kunne slippe det. Jeg har aldrig set Mor hvile til middag. Det var som Mor var bange for ikke ”at slå til”. Mor var fåmælt (hvad jeg har arvet), hvor hendes svigerinder var meget mere fremtrædende, så Mor lukkede sig inde. Men kom vi op til Moster Mine og Kristian ”Fragtmand”, han havde i lang tid kørt fragt til Odense med hest og åben vogn, så hans lunger var meget dårlige, var det en fornøjelse. Det var ikke de store ord og armbevægelser, men det lyste ud af dem, hvor rart de havde det sammen. De sad tit i køkkenet alene og snakkede over en tår ekstrakaffe.

Det endte meget tragisk for Mine og Kristian. Døtrene var blevet gift, Rasmus var derhjemme, og som en selvfølge skulle overtage ejendommen. En aften, det var ved at være mørkt, havde Rasmus et ærinde til en nabogård. Der var 2 døre, en til køkkenet og en til kælderen, Rasmus tager forkert og styrter i kælderen. Han fik kraniebrud og lå bevidstløs en uges tid. Han kom omsider hjem, men blev aldrig rask. Juleaften døde Rasmus, og det var et hårdt slag for hans gamle forældre. Døtrene var tit hjemme og der var også børnebørn, der hjalp, og der var stadig kreaturer. Fremtiden så sort ud, hvem skulle overtage huset? April foråret efter dør Kristian. Hans lunger var blevet dårligere og i dagene efter var Martha hjemme (Martha var gift med Karl Andersen Bondemose). En aften havde Martha og Mine haft nogen besvær med kreaturerne og om natten fik Mine smerter i maven. Men det var lørdag, så det måtte vente til mandag, hvor der igen var læge. Mine kom på sygehus, blev opereret for indeklemmt brok, men havde helt mistet livslysten. Mine døde og blev begravet ugedagen efter sin mand Kristian. Huset blev derefter solgt.